

המתיחות סביב טאיוואן: סיכום שנת 2024

אורי סלע | 10 בפברואר, 2025 | גיליון 1947

במאי 2024 הושבע הנשיא החדש של טאיוואן, לאי צ'ינג-דה. מאז, המשיכה המתיחות סביב טאיוואן להתעצם: עוד הצהרות מקצינות של כל הצדדים, עוד מכירות נשק מארצות הברית לטאיוואן ומהלכי חקיקה בקונגרס המכוונים נגד סין, וכמובן – עוד איומים צבאיים מצד סין. בתחילת דצמבר המתיחות עלתה שלב, כאשר באופן חריג, סין ביצעה פעילות צבאית ימית ואווירית משמעותית סביב טאיוואן, וזאת ללא כל הודעות על אודות תרגיל רשמי כלשהו מצד הצבא או הממשל הסיני, בעוד הידיעות שיצאו מטאיוואן בישרו כי מתקיימים תמרונים צבאיים חריגים בהיקפם מהצד הסיני, שלא נראו כמותם קרוב לשלושים שנה. במקביל, נצחונו של דונלד טראמפ בבחירות בארצות הברית העלה מגוון השערות ביחס למגמת התפתחותה של המתיחות סביב טאיוואן, ברובן בהנחה שהכיוון הוא החרפה. במאמר זה נבחנים אירועי שנת 2024 סביב טאיוואן והמגמות העיקריות העולות מהם אל תחילתה של 2025

אחד המונחים הנפוצים בדיונים על אודות טאיוואן הינו "סטטוס קוו"; בהקשר הטאיוואני הכוונה היא לשימור "המצב הקיים", שעל פיו סין רואה בטאיוואן חלק אינטגרלי ממנה (מחוז מורד), שאמור לשוב לחיק האם במסגרת "עיקרון סין האחת", אך לא מממשות שאיפה זו בדרך של יציאה לכיבוש צבאי; טאיוואן לא מכריזה על עצמאות, אך ממשיכה להתנהל כמדינה, גם אם הרוב המכריע של מדינות העולם לא מכיר בכך; וארצות הברית מצידה מקבלת את "מדיניות סין האחת", לא מכירה בטאיוואן כמדינה עצמאית, אך ממשיכה לספק לה נשק ולקיים עימה קשרים מקיפים. לכאורה, הסטטוס קוו הזה נשמר לאורך עשורים; בפועל, בשנים האחרונות הלך הסטטוס קוו והשתנה מבחינת התנהלותם של כל הצדדים הרלוונטיים. במובן זה, שנת 2024 סימנה את המשך מגמת שינוי הסטטוס קוו, הגם שממשיכים להתייחס אליו ככזה, לכיוון של מתיחות הולכת וגוברת סביב טאיוואן. זאת, במקביל, ולעתים בשל, מערכות הבחירות שנערכו בשנה זו: בתחילתה בטאיוואן, ובסופה בארצות הברית.

הבחירות לנשיאות ולרשות המחוקקת בטאיוואן נערכו ב-13 בינואר 2024. דווח כי סין ניסתה להשפיע עליהן במגוון דרכים, ובעיקר באמצעות רשתות חברתיות ודיסאינפורמציה. אך למרות הניסיון של סין העממית להטות את הכף לטובת הגווא-מין-דאנג, ויליאם לאי צ'ינג-דה (William Lai Ching-te), נציג ה-DPP (Democratic Progressive Party), מפלגת השלטון בשמונה השנים האחרונות, נבחר על ידי 40 אחוזים מקולות הבוחרים. עם זאת,

בבחירות לפרלמנט הפסידה ה-DPP את הרוב שהיה לה, בעוד מפלגת הגוואו-מין-דאנג הפכה למפלגה הגדולה ביותר, אך גם היא ללא רוב בפרלמנט. מפלגת ה-TPP (Taiwan People's Party) הקטנה הפכה כך ללשון מאזניים בפרלמנט. המשמעות היא מצב לא נפוץ בהיסטוריה של הבחירות בטאיוואן, שבו הנשיא מגיע מצד אחד של המפה הפוליטית, בשעה שבפרלמנט אין לו רוב. מצב זה נתן אותותיו לאורך השנה, כאשר שוב ושוב ניסיונותיו של הנשיא החדש להעביר חוקים, תקציבים ומינויים עלו בתוהו.

התגובות המיידיות לבחירות בטאיוואן, מצד סין ומצד ארצות הברית, נדמו כניסיונות לשמר את ה"סטטוס קוו": סין המשיכה לטעון כי טאיוואן היא חלק ממנה ועל כך לא יהיו פשרות; שהמטרה היא להשיב את טאיוואן לחיקה "בדרכי שלום"; ורק אם יהיה ברור שאין שום היתכנות לאיחוד כזה, היא לא תשלול שימוש בכוח. תגובה מתונה יחסית, מלווה בהסבר כי "עקרון סין האחת" הוא "העוגן האיתן לשלום וליציבות במצר טאיוואן". נשיא ארצות הברית בידן השיב באופן מפורש לשאלת העצמאות הטאיוואנית מייד אחרי הבחירות, באומרו כי וושינגטון "אינה תומכת בעצמאות טאיוואן". ובטאיוואן המתינו להשבעת הנשיא החדש בחודש מאי. רגוע. לכאורה.

יתר על כן, סין וארצות הברית עשו מאמצים לשפר את היחסים ביניהן לאורך 2024, כהמשך לפסגת בידן ושי ג'ין-פינג בסן פרנסיסקו בנובמבר 2023, וחידוש הדיאלוג הביטחוני בין השתיים. ואכן, מחד גיסא, בחודשים הראשונים של השנה המשיכו הפגישות והשיחות בין בכירים סינים לאמריקאים, בניסיון להרגיע את המתיחות סביב טאיוואן, אולם במקביל, כל צד גם העלה את המתיחות: סין - בהכרזות על נתיבי טיסה בעייתיים (לטיסות אזרחיות קרוב לטאיוואן) בפברואר, ומאז מארס בהגברת קצב הטיסות הצבאיות (וגם נוכחות מוגברת של הצי הסיני) סביב טאיוואן, כולל חדירות מרובות לאזור הזיהוי האווירי הטאיוואני וכן חציות של קו האמצע של המצר בין סין לטאיוואן. ארצות הברית, מצידה, העלתה את קצב ההכרזות בדבר מכירת נשק לטאיוואן ושדרוג מטוסי F-16 טאיוואנים, ומשלחות קונגרס ביקרו בטאיוואן בחודש פברואר וגם במארס, קצב מהיר בהרבה מאשר בעבר. שיחה בין הנשיאים שי וביידן בתחילת אפריל אולי ציננה זמנית (מאוד) את הרוחות, אך השאלה הייתה כיצד ייכנס הנשיא הטאיוואני החדש לתפקיד, בהקשרי היחסים עם סין וארצות הברית.

ב 20 במאי 2024 הושבע נשיא טאיוואן לאי צ'ינג-דה. בפתח נאום ההשבעה שלו איזכר הנשיא הנכנס את השבעתו של הנשיא הנבחר הראשון של טאיוואן, בשנת 1996, וציין כי הנשיא דאז (לי דנג-חווי, שהיה איש הגוואו-מין-דאנג, בניגוד ללאי, איש ה-DPP), העביר בהשבעתו מסר לקהילה הבינלאומית על פיו טאיוואן היא "מדינה ריבונית ועצמאית". לאי ניתק את הציטוט מהקשרו, שהיה מסוייג מאוד ב 1996 וגם יצא כנגד הרעיון של "עצמאות טאיוואן", וכך, למרות שההערה הקצרה של לאי לא הייתה נושא הנאום, היא הפכה לכותרות ראשיות. בנוסף, לאי חזר על העמדה שהביעה קודמתו בתפקיד, צאי יינג-וון, עוד בשנת 2021

בדבר "ארבע ההתחייבויות" שמירת מערכת חוקתית דמוקרטית חופשית, שימור עצמאותה של טאיוואן מהשפעת סין, שימור ריבונותה של טאיוואן מפני כוחות זרים, והכרעת עתידה של טאיוואן על פי רצונם של אזרחיה. כל אלה, למרות שבהמשך הנאום לאי דווקא ניסה להציג מצג של פיוס כלפי סין העממית, הספיקו לסין בכדי להכריז שהנשיא החדש בדלן ופלגן, ועליו לשאת בעונש. והעונש לא בושש לבוא: לאחר ההשבעה, במאי, ערכה סין את התרגיל הצבאי המאסיבי Joint Sword 2024A.

באוקטובר, הנשיא לאי נאם את נאום "היום הלאומי" של טאיוואן (10 באוקטובר). בנאום, לאי הדגיש שטאיוואן וסין העממית "אינן כפופות" זו לזו, וכי לסין העממית "אין כל זכות לייצג את טאיוואן". לאי הוסיף כי מחויבותו היא למנוע כרסום בריבונותה של טאיוואן או סיפוח, לצד הגברת הביטחון וההגנה באי. חוסנה של טאיוואן, כך טען, יהיה זה שישמור על שלום ויציבות במיצר טאיוואן, שלהם טאיוואן מחויבת, ושלמענם היא תשמח לשתף פעולה עם סין העממית, זאת, בדגש על טאיוואן כדוגמא ומופת של דמוקרטיה ורמיזות לגבי היותה של סין, ובכך, לא דמוקרטיה. בסיום נאומו, הצהיר על נחישותו (ולדידו – נחישותן של כל המפלגות בטאיוואן) "להגן על הריבונות הלאומית" של טאיוואן, ומיד לאחר מכן – על המחויבות לשמור על "השלום, היציבות והסטטוס קוו". מסרים אלה, שבסין העממית נתפסים כמובן כמסרים סותרים, היוו את הטיגר, לפחות בהצהרות הסיניות, לתרגיל הצבאי הגדול השני של 2024: Joint Sword 2024B.

מפת הפעילות הצבאית הסינית

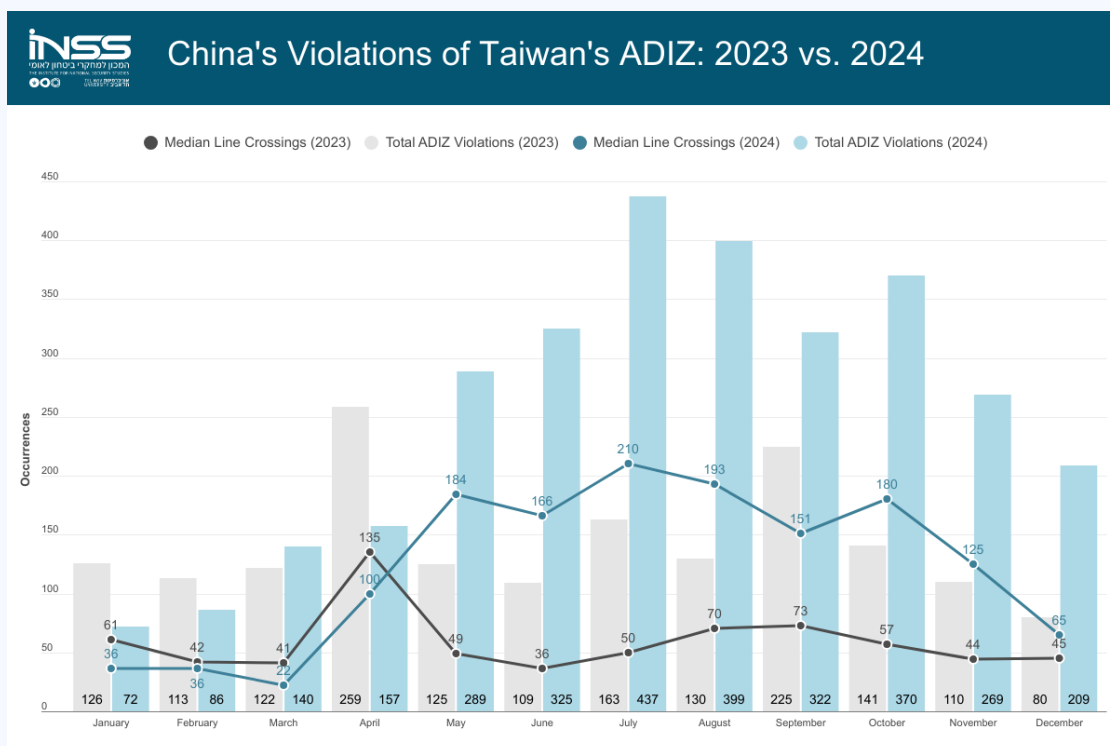

באוגוסט, בין שני האירועים במאי ובאוקטובר, ביקר לאי באי ג'ין-מן (Kin-men), הסמוך לחופי סין, לציון יום השנה ה-66 לפרוץ "משבר פורמוזה השני" בין סין לטאיוואן בשנת 1958, אז עמד האי במתקפות הסיניות. לאי קרא לשמור על ריבונות טאיוואן, לעמוד בנחישות מול האיום מסין העממית, וכמובן – גם לחתור לשלום ויציבות בשני עברי המצר. באוקטובר, זמן קצר אחרי היום הלאומי, ואחרי התרגיל המאסיבי השני של סין, ביקר לאי שוב בג'ין-מן, הפעם לציון יום השנה ה-75 של "הקרב על ג'ין-מן" (מהקרבות המעטים בהם הגואו-מין-דאנג הצליחה לנצח באוקטובר 1949, וכך לשמור על ג'ין-מן תחת שלטונה של טאיוואן). בביקור זה הדגיש לאי שאף כוח חיצוני לא יכול לשנות את עתידה של טאיוואן, והמשיך לקרוא לדיאלוג, שלום ויציבות במצר.

סין, מצדה, המשיכה כל העת באיומים מכיוונה, עם עליות משמעותיות בהיקף הפעילות הצבאית סביב טאיוואן (ממוצע חדירות מטוסי חיל האוויר הסיני לאזור הזיהוי האווירי הטאיוואני בחודש עלה מ-141 בחודשי 2023, ל-300 בין מארס לנובמבר 2024; ממוצע חציות קו

האמצע עלה מ-58 חציות בחודש ב-2023 ל-148 חציות בחודש בין מארס לנובמבר), בהתאם להתבטאויות של בכירים טאיוואנים, החלטות על מכירת נשק או סיוע אמריקאי, מהלכי חקיקה לעומתיים בקונגרס האמריקאי כלפי סין, וביקורים הדדיים של בכירים אמריקאים וטאיוואנים.

גרף חדירות מטוסים

הנתונים לפי: Gerald C. Brown and Ben Lewis, Taiwan ADIZ Violations
<https://chinapower.csis.org/data/taiwan-adiz-violations/>

בסוף נובמבר, כאשר נשיא טאיוואן יצא לביקור במדינות איים בפאסיפיק (איי מרשל, טובאלו ופלאו, שלוש מתריסר המדינות שעדיין מכירות רשמית בטאיוואן), וערך עצירות ביניים (לא רשמיות) בהוואי ובגואם, כולל שיחת טלפון עם יו"ר בית הנבחרים האמריקאי, מייק ג'ונסון, שוב הקצינה הרטוריקה הסינית בגינוי לכך. לאחר שובו לטאיוואן בתחילת דצמבר, גברה במידה ניכרת הפעילות הצבאית הסינית סביב טאיוואן, אם כי לא כללה חדירות מטוסים משמעותיות (ועל כן אינה משתקפת בגרף שלעיל). הכותרות בתקשורת תהו אם סין עורכת תרגיל נוסף, Joint Sword 2024C, והידיעות שיצאו מטאיוואן בעיקר, וחלקן אנונימיות ולא רשמיות, בישרו על פריסה צבאית של סין, בעיקר ימית, שלא נראתה כמותה מאז משבר פורמוזה השלישי בשנת 1996. ידיעות, שנותרו אנונימיות ובלתי מאומתות בינתיים, בישרו על כך שסין פועלת לכל אורך "שרשרת האיים הראשונה"—אותו קו דימוי המחבר את האיים מיפן בצפון ועד דר-מז' אסיה ואמור להוות מעין קו הגנה ראשון ממזרח לסין. ההמולה בתקשורת הטאיוואנית סביב

הפעילות הצבאית הסינית סימנה, אולי, גם רצון של הממשל הטאיוואני לפנות פנימה, אל הציבור בטאיוואן, כדי לגייס תמיכה וגם להעלות מודעות לצרכי הביטחון; מאידך גיסא, נדמה כי הממשל גם ניסה לפנות החוצה—אל אלו שנתפסות כבעלות ברית—בניסיון לסמן להן שסין לא מכוונת רק כלפי טאיוואן (ועל כן האמירות על "שרשרת האיים הראשונה"), וכך גם לממשל טראמפ העתידי, כמעין קריאת אזהרה.

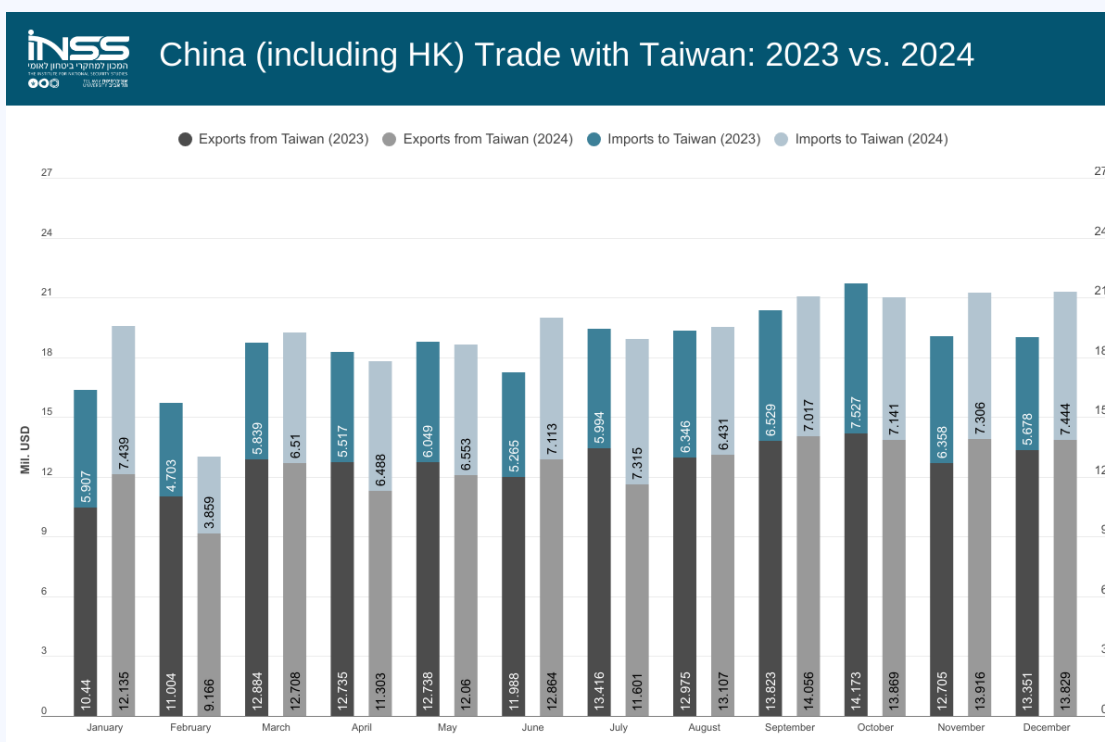
סין עצמה הגבילה טיסות באזורים שונים לעומת העבר (בעיקר לכיוון צפון-מזרח, מזרחית לקו החוף הסיני, משנגחאי ועד הונג קונג לערך), אולם בעוד הפעילות הימית הסינית אכן הייתה מעט עצימה מאשר בבעבר, לא דווחה פעילות אווירית חריגה במיוחד (לעומת תרגולים קודמים). משרד החוץ הסיני הדגיש שוב ושוב כי הסוגייה הטאיוואנית היא קו אדום שלא ניתן לחצות מבחינת סין, והתרה כי סין לא תאפשר "להשתמש בטאיוואן כדי לשלוט בסין"-מצידה של ארצות הברית, או כל "מזימות עצמאות" בדלניות של טאיוואן-בין אם של טאיוואן בעצמה ובין אם יחד עם קבוצת מדינות כלשהי. זאת, תוך חזרה על האשמת טאיוואן בפלגנות ובשימוש ב"כוחות זרים." תגובה ישירה לשאלות על פעילותה הצבאית הספציפית לא הייתה בנמצא.

נדמה כי המסר מהמהלכים הצבאיים הללו של סין לא כוון רק או בעיקר כתגובה לנסיעותיו של לאי; אלא, סין השתמשה בהזדמנות, שנפלה לזרועותיה כפרי בשל, להעביר מסר לממשל החדש בארצות הברית, כמעין סימון מקדים של "גבולות גזרה" גם לארצות הברית (טאיוואן כקו אדום סיני) ואולי גם מבחינת סין (ממה היא לא מתכוונת לחרוג בקרוב). בניגוד לעבר, סין הרשמית מצידה לא הצהירה על תרגיל, לא תחמה את לוחות הזמנים, ולמעשה גם שמרה על שתיקה רועמת במהלך הימים שבהם הפעילות הצבאית הוגברה, ולא התייחסה לסוגייה. זאת, בזמן שהמדיה החברתית בסין דווקא געשה עם דיונים ושמעות בנוגע לפעילות זו. בייג'ינג החליטה כנראה לנקוט הפעם מעין מדיניות עמימות, בין אם כדי להגביר את החששות בטאיוואן ובין אם כדי לא להקים עליה ביקורות חריפות יותר מצד ארצות הברית.

חשוב גם לזכור כי במקביל למתיחות ולניכור ביחסי סין-טאיוואן ברמת ה-G2G (Government to Government), סין מקפידה לנסות להפעיל מנופים חיוביים להשפעה כלפי תושבי טאיוואן. כך, גם ממשל במקביל לפעילות הצבאית המוגברת בדצמבר, נערכו בסין מגוון פעילויות—כנס אנשי עסקים משני צדי המצר, ביקורי סטודנטים, ומיד לאחר הפעילות הצבאית, ביקור נוסף בסין, שני במספר בשנת 2024, של מא יינג-ג'ואו, נשיא טאיוואן לשעבר. בנוסף, בטאיפה עצמה נערך פורום ערים תאומות של טאיפה ושנגחאי. בכל האירועים הללו מודגש שוב ושוב המסר הסיני העיקרי: קבלת "הקונצנזוס של 1992" ו"עקרון סין האחת"; התנגדות ל"עצמאות טאיוואן"; גינוי של ה-DPP; ועידוד "השאיפה המשותפת" לכל אזרחי סין (כלומר, כולל טאיוואן) לאיחוד. לא ייפלא כי גם הסחר בין סין לטאיוואן לא הצטמצם בשנת 2024 ואפילו עלה ב-3.5% לעומת 2023, תוך שטאיוואן ממשיכה ליהנות ממאזן סחר חיובי

במיוחד (כ-70 מיליארד דולר). סין, אם כן, גם מגבירה את הלחץ הצבאי, המקל, וגם את התמריץ האזרחי, הגר.

גרף - יחסי הסחר בין סין (כולל הונג קונג) וטיוואן: 2023 מול 2024

נתונים מפני: Ministry of Finance, Republic of China
<https://web02.mof.gov.tw/njswww/webMain.aspx?sys=100&funid=defjsptgl>

בעוד ממשל ביידן הקפיד על תגובות מתונות, אולי ממתנות, דונלד טראמפ הגדיל לעשות ובמהלך יוצא דופן הזמין את נשיא סין, שי ג'ין-פינג, להשתתף בהשבעתו בינואר 2025, וכל זאת כאשר ברקע הצהרות שלו ושל אנשי ממשלו בנוגע להחרפת המהלכים הכלכליים נגד סין וכאשר סין עצמה מצהירה על מהלכים דומים מכיוונה. הנשיא שי אמנם לא הגיע להשבעה—ההזמנה אולי גם נראתה בעיניים סיניות כפטרונות אמריקאית—אולם עצם ההזמנה (ושליחתו של סגן הנשיא להשבעה), לצד אמירה אחרת של טראמפ על כי "סין יכולה לעזור" בהשגת הסדר באוקראינה, עשויה ללמד על כי טראמפ בהחלט מתכוון להגיע להסדרה מול סין, עם או בלי, כנראה עם, חילופי מהלומות כלכליים.

השאלה אם טאיוואן תצטרך גם היא, או בעיקר היא, לשלם חלק ממחיר הסדרה שכזו נותרת פתוחה, בשלב זה. טראמפ אמנם מיהר לאיים בהטלת מכסים על טאיוואן, אך בזמן כתיבת מאמר זה הטיל מכסים על סין; עוד מוקדם להעריך על מה צעד זה מלמד. כך או אחרת,

ה"סטטוס קוו" של פעם כבר מזמן אינו כשהיה: אמנם, לכאורה, המצב נותר על כנו. סין לא פלשה לטאיוואן, טאיוואן לא הכריזה עצמאות, וארצות הברית ממשיכה לדגול במדיניות סין האחת. אולם, מעבר להקצנה ברטוריקה מכל הצדדים, השינוי בפעילות הצבאית הסינית סביב טאיוואן, הגברת המעורבות של הקונגרס האמריקאי (בביקורים, בחקיקה, באישור עסקאות נשק), וקצב/עוצמת ההצהרות מצד נשיא טאיוואן – כל אלה משקפים סטטוס קוו שביר יותר מאשר בעבר, ומסוכן יותר. אין זה אומר כי אנו עומדים בפני מלחמה של ממש בטווח הזמן הקצר; לאף צד, כולל לסין, אין אינטרס שכזה כרגע, והאינטנסיביות של הקשרים האזרחיים, למרות הקיפאון ואף הידרדרות היחסים בין הממשלים, מוכיחה כי הממד הצבאי-פוליטי הוא רק אחד מיני רבים.

כיצד ישתנו האינטרסים עם כניסתו של ממשל טראמפ לתפקיד – לזה נצטרך לחכות להמשכה של 2025. אולם חשוב לזכור כי הסוגייה הטאיוואנית היא הסוגייה הרגישה ביותר מבחינת סין, סמלית וקונקרטי; ככל שמערכת היחסים המשולשת, סין-ארצות הברית-טאיוואן תהפוך מתוחה יותר, כך גם יגברו השלכותיה על מדינות שאינן חלק מהמשולש, וישראל בכללן, כלומר, תגברנה רגישותן ודרישותיהן של ארצות הברית ושל סין ממי שהן רואות כידידות או שותפות לדרך. וככל שארצות הברית תהיה מעוניינת בויתורים או סיוע מצדה של סין, בייג'ינג תבקש לראות תמורות בסוגיית טאיוואן, גם אם תמורות כאלה אין משמען בהכרח קבלה מלאה של העמדה הסינית. דברים אלה עשויים להיות נכונים גם בהקשר של המלחמה באוקראינה וגם בהקשר של המתיחות, או ניסיונות הפיוס, במזרח התיכון, כולל בסוגיית איראן.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט